

SAHİBİ

İst. Yük. İslâm Enstitüsü Mezunları
Cemiyeti Başkanı

Mustafa PEKTUT

★

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Cahid BALTACI

★

IDARE MÜDÜRÜ

Hüseyin ERDEM

★

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: Rıza ÖZSU

Konya: Ali MARAŞLIGİL

Kayseri: İsmail ELİUZ

İzmir: Ali ARSLAN

Erzurum: N. Tayyar TAŞ

★

Hattat - Ressam

Turan SEVGİLİ

★

IDAREHANE

Nuruosmaniye Cad. No: 8/6

Telf.: 22 46 02 Cağaloğlu — İST.

Haberleşme ve Havale

P.K. 1315 SİRKECI — İSTANBUL

★

ABONE VE İLÂN

Yıllık 12 sayı 40 TL.

Altı aylık 6 sayı 20 TL.

Yabancı memleketlere posta ve kurtasiye ücreti eklenir.

Her türlü reklâm ve ilânlar özel tarifeye tabidir.

★

Yıl: 3 — Sayı: 30

Tarih: 10/4/1973

Dizgi — Baskı

İrfan Matbaası — İST.

Türkiye'de Millî-Ecnebî Hukuk Mücadelesi

Dr. Osman ÖZTÜRK
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

ÜTÜN avrupalılaşma hareketlerinde olduğu gibi, hukûkî sahada da millî yani Şer'î hukuktan uzaklaşarak garb yani Hıristiyan hukukunu benimseme hareketlerinin mazisi Tanzimat'a kadar dayanır.

Avrupalılarla olan münasebtelerimizin artması neticesi, hukûkî ve adlî sahada bazı meseleler ortaya çıktı. Bunları başlıca iki madde hâlinde tesbit etmek mümkündür:

1. Gelişen münasebetler neticesinde avrupalılarla aramızda husûle gelen davâların Şer'iyeye Mahkemelerinde görülmesine ecneblerin razı olmayışı.

2. Müslim aleyhine gayr-ı müslimin, ve zimmî aleyhine müste'menin (1) şahadette bulunmasının Şer'an nazar-ı itibare alınmamasının avrupalıların hoşuna gitmeyişi ve yeni hukûkî mevzûat tedvini talebinde bulunuşları.

Büyük hukuk-şinas ve devlet adamı Ahmed Cevdet Paşa bu hususa dair hatıratında şu malûmatı verir: «Günden güne avrupalıların Memâlik-i Mahrûse'ye tevârüdü ziyadeleşip, alel-husûs Kırım muharebesi münasebetiyle fevkalâde çoğaldı ve bu cihetle daire-i ahz u itâ viüs'at buldu. Dersaadette rûz-merre zuhura gelen deâvay-ı ticareti bir mahkeme-i ticaret idare etmez oldu. Ecnebler Mahakim-i Şer'iyeye gitmek istemez, müslim aleyhinde gayr-ı müslimin ve zimmî aleyhine müste'menin şahadeti Şer'an istimâ olunmamak meselesi ise avrupalıların nazarına pek ziyade çarpar olduğundan; Hristiyanların Muhakim-i Şer'iyeye'de muhakemelerine itiraz eder oldular. Bundan dolayı bazı zevat Fransa kanunları Türkçeye terceme olunup da Mahakim-i Nizamiyye'de onlar ile hükmolunmak fikrine zahib oldular. Halbuki bir milletin kavânin-i esasiyyesini böyle kalb u tahvil etmek ol milleti imha hükmünde olacağından bu yola gitmek câiz olamayıp, ulemâ gürrâhu ise o makûle alafranga efkâra sapanları tekfir ederlerdi. Frenkler dahi kanununuz ne ise meydana koyunuz. Biz de görelim teb'amıza bildirelim derler idi.» (2)

Avrupalıların mezkûr itiraz ve teklifleri, Türkiye'de garp hukukunun benimsenerek A. Cevdet Paşa'nın da ifade ettiği gibi millî izmilâlin tahakkununu isteyen bazı devlet adamları için büyük bir fırsat oldu. Başta Âlî, Fuad, Midhat ve Ticaret Nazırı Kabûlî Paşalar olmak üzere Fransız muhibbi bir gurup, Fransız Code Civil (medenî kanun)ini iktibas fikrini her fırsatta müdafaa ediyorlardı. Hatta Âlî Paşa Said Paşa'yı Fransız Code Civil'ini tercemeye memur etmiş ve bu işi bir oldubittiye getirmek için de özel bir komisyon dahi teşkil ettirmişti. (3)

Âli Paşa idare merkezinden uzaklarda bulunduğu zamanlarda bile bu fikrini kuvveden fi'le çıkarmak için elinden gelen gayreti esirgemiş, 1867 senesinde Girit'te isyan bastırmakla meşgulken Sultan Abdülaziz'e gönderdiği lâyhada bu fikrini şöyle açıklamıştı: «... *Mısır'da olduğu gibi bizde dahi Code Civil dedikleri kanunnâme terceme ettirilip, karma davalar karma mahkemelerde ve bu kanunnâmeye göre görülmek zarûrî görünmektedir.*» (4)

Said Paşa, Hatırat'ında, Âlî Paşa'nın mezkûr lâyihasından bahisle şöyle der: «Âlî Paşa Sultan Abdülaziz hazretlerine takdim eylediği lâyiha-i mufassala-i meşhûresinde tabaa-i Hristiyanıyyenin müsavaten hukuk ve menâfi-i memleketten müstefid olmaları lüzumunu ve Code Civil'in mahakim-i Devlet-i Aliyye'de tatbikini tavsiye etmiş ve Fransa Code Civil'inin arabî tercemesi ıslahat-ı adliyyeyi tamamiyle hâvî olduğu için bunun nüsha-i arabıyyesinden tercemesi dahi bana havale olunmuştu.» (5)

Âlî Paşa beraberinde Girit'e götürdüğü Ticaret Nazırı Kabûlî Paşaya da bu fikrini kabul ettirmişti. Girit dönüşü beraberce bu fikir etrafında arkadaşlarını iknaya çalıştılar. Âlî Paşa'nın yakın dostu olan İstanbul'daki Fransız elçisi Marqui De Moustier de Fransız Code Civil'inin iktibas fikrinin revaç bulmasında büyük âmil oldu. (6)

Diğer taraftan Fuad Paşa: «... *Bugün Avrupa'nın bize arz eylediği yeni müesseseler arasında İslâmîğin yüksek kaidelerine aykırı görülecek hiç bir şey yoktur.*» (7) tarzında Şeyhülislâm-vârî fetvâsı ile Âlî Paşa ve taratfarlarının fikrine iltihak edince, garp hukukundan iktibasta bulunma fikri oldukça kuvvet bulmuş oldu.

Fakat müderrislikten nazırlığa geçen ve millî tarihimize isimleri hürmetle yâdedilmesi lâzım gelen Ahmed Cevdet ve Şirvânî-zade Rüşdî Paşaların öncülüğünü yaptığı vatansever gurup; garp hukukunun iktibasına şiddet ve celâdetle muhalefet etmişler, millî bünyemize, örf ve âdetlerimize uygun tamamen millî bir tedvin fikrini kabul ettirmek için ellerinden gelen gayreti göstermişlerdir.

Müteâkib yazımızda İnşallah bu mevzûa devam edeceğiz.

(1) Müste'men: Osmanlı devleti ile sulh hâlinde bulunan ve ahdlere müsteniden memleket içinde yaşayan ecnebler hakkında kullanılan bir tabirdir. Diğer bir tarifte Osmanlı ülkesinde oturmalarına müsaade olunan yabancı devlet teb'asına denir. (Daha fazla malûmat için bk.Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, M. Zeki Pakalın, I. 631)

(2) Tezakır, Ahmed Cevdet Paşa (Cavid Baysun neşri, I, 62-63.

(3) Said Paşa Hatıratı, I, 6; «The Majalla», S. S. Onar, Law In The Middle, East, s. 295

(4) Osmanlı Tarihi, E. Z. Karal, VI, 26

(5) Said Paşa Hatıratı, I, 6

(6) Osmanlı Tarihi, E. Z. Karal, VII, 172

(7) a.g.e. VI, 27